

September 2001

Mesačník Centra pre hospodársky rozvoj -
Transparency International Slovensko
Vychádza s podporou USAID

www.transparency.sk

Milí priatelia,

problematika konfliktu záujmov je na Slovensku veľmi často diskutovanou témou, či už na úrovni štátnej správy, pri činnosti ústavných činiteľov a štátnych funkcionárov, predstaviteľov štátnych podnikov a podnikov s majetkovou účasťou štátu či obce, na úrovni samosprávy, sudcov, prokurátorov atď. Viaceré zákony sa snažia otázky spojené s rozporom záujmov riešiť, avšak zatiaľ s malým úspechom. Aj z tohto dôvodu vznikla na pôde Národnej rady pracovná skupina vedená poslancom L. Orozsom zameraná na prípravu novej právnej úpravy v danej oblasti. Domnievame sa, že kvalitná legislatíva konfliktu záujmov je dôležitá pre boj proti korupcii a pre budovanie dôvery občanov vo verejný sektor. Keďže prvé návrhy pracovnej skupiny sú už na stole, bolo by vhodné otvoriť verejnú diskusiu a pokúsiť sa prispieť k ich finálnej podobe.

Korupcia či maniere štátnej zákazky?

Úrad pre verejné obstarávanie z dôvodu podozrenia z úplatkárstva pozastavil verejnú súťaž na dodávku miliardového informačného systému pre štátnu pokladnicu. Podľa predsedu výberovej komisie Ferjančeka jeden z dvoch finálnych záujemcov sa snažil podplatiť členov komisie. V televízii Markíza dva navzájom nezávislé zdroje potvrdili, že podplácajúcou bola firma Siemens. Tá mala Ferjančekovi ponúknuť za hlasovanie v jej prospech 1,5 mil. Sk a ďalších 2,5 mil. Sk, ak presvedčí aj iného člena komisie. Bratislavský krajský prokurátor D. Šváby potvrdil, že polícia začala trestné stíhanie podľa Trestného zákona. Prípadnému páchatelovi hrozí trest odňatia slobody až na päť rokov. (Národná obroda, 8. 8. 2001 a Sme, 15. 8. 2001)

Prezident má pozlátý plot i za cenu porušenia zákona

Z výsledkov kontroly Najvyššieho kontrolného úradu (NKÚ) SR vyplýva, že prezidentská kancelária porušila zákon o rozpočtových pravidlách nedodrzaním hospodárnosti a maximálnej efektívnosti. Po inaugurácii R. Schustera jeho kancelária uzatvorila zmluvu s firmou Reštart na pozlátie vstupných brán a oplotenia Prezidentského paláca. Fyzikálno-chemický rozbor pamiatkového ústavu ukázal, že pozlátie pre neprítomnosť zlata nebolo nutné. V prácach sa i napriek tomu pokračovalo. Bližším prešetrovaním NKÚ SR bolo zistené, že s firmou Reštart boli podpísané zmluvy bez bližšej špecifikácie predmetu zmluvy, čím prezidentská kancelária porušila i zákon o cenách. (Sme, 31. 7. 2001)

Berie viac ako polovica politikov úplatky?

Poslanec za KDH V. Palko tvrdí, že viac ako polovica vládnej koalície berie úplatky. Vzhľadom na to, že nemá dôkazy, odmieta zverejniť ich mená. Podľa J. Slaného, poslanca za SDKÚ, sú jeho názory príliš radikálne. Myslí si, že ak disponuje takýmito informáciami, mal by podať na skorumpovaných kolegov trestné oznámenie. (Nový čas, 20. 6. 2001)

Podplatení colníci nekontrolovali autá

Cez hraničný priechod v Slovenských Ďarmotách organizovala skupina slovenských a maďarských colníkov nelegálne vývozy tovarov do Maďarska. Špeciálna akcia na priechode zachytila nákladné auto plne naložené pneumatikami asi za 570-tisíc Sk. Do nelegálnych aktivít bolo na maďarskej strane zapojených 12 osôb a na slovenskej strane 8 colníkov vo veku 30 – 35 rokov. Títo zatiaľ neboli obvinení, ale postavení mimo službu. Colná správa chce na nich podať trestné oznámenie pre podozrenie z trestného činu zneužívania právomoci verejného činiteľa. (Pravda, 16. 8. 2001)

Proti úplatkom bojuje i samotné ministerstvo...

Minister školstva M. Ftáčnik vyzval rodičov žiakov a študentov stredných a vysokých škôl na aktívne zapojenie sa do boja proti korupcii v súvislosti s prijatím na štúdium. Samotná problematika ešte stále viac rezonuje vo verejnosti. Ministerstvo eviduje len niekoľko prípadov. Ako ukázkový prípad ministerského boja proti korupcii Ftáčnik uviedol podanie na riaditeľku istej strednej školy, ktorá vyžadovala od matky úplatok za prijatie jej dcéry. „Mamička sa obrátila na ministerstvo školstva. Prostredníctvom nasrčenej akcie sa túto riaditeľku podarilo nachytať, a tým jej dokázať, že požadovala úplatok.“ Ftáčnik sa domnieva, že je to jeden zo spôsobov boja proti korupcii v školstve. (Práca, 15. 8. 2001)

TIS informuje:

TIS a Rádio Twist pripravili cyklus relácií pod názvom *Korupčné leto*. Relácie boli vysielané každý piatok o 12:30 na Twiste. Odvysielali sme:

- Korupcia v zdravotníctve
- Korupcia v školstve
- Korupcia v súdnictve
- Korupcia na úradoch
- Transparentnosť verejného obstarávania
- Riešenie konfliktu záujmov
- Korupcia v policii
- Represia
- Prístup k informáciám

ÁZIA
FILIPÍNY: ESTRADA
PRED ANTIKORUPČNÝM
SÚDOM

Bývalého filipínskeho prezidenta Josepha Estradu 2. augusta predviedli pred súd na predbežné vypočúvanie vo veci obvinenia z krivej prisahy počas jeho pôsobenia vo funkcii hlavy štátu. V tomto prípade ho obžalovali z toho, že ako prezident krajiny nepriznal v roku 1999 celý svoj majetok. Okrem toho od 10. júla čelí obžalobe z ekonomického drancovania krajiny, za čo mu v prípade preukázania viny hrozí doživotie alebo trest smrti. Príslušný filipínsky zákon definuje drancovanie ako sériu trestných činov, ktorých výsledkom je nelegálne nadobudnutie najmenej 50 miliónov pesos. Estrada počas svojej vlády údajne nazhromaždil v rozpore so zákonom viac ako štyri miliardy pesos (asi 75 miliónov dolárov).

INDONÉZIA: PARLAMENT ZAČAL
ROKOVAŤ O ODVOLANÍ PREZIDENTA

V Jakarte 23. júla i napriek dekrétu o rozpustení parlamentu a vyhlásení výnimočného stavu začala dolná komora Ludového poradného zhromaždenia prerokúvať odvolanie Abdurráhmana Wahída z funkcie. Po obvinení prezidenta z korupcie, porušenia ústavy a neschopnosti viesť krajinu začal indonézsky parlament v sobotu impeachment. Prezident v nedeľu večer, aby zabránil impeachmentu, dekrétom rozpustil obe komory parlamentu a vyhlásil výnimočný stav. Predseda parlamentu Amien Rais vyhlásil, že postup prezidenta je vážnym porušením ústavy a že tento dekrét neuznáva. Na protest proti postupu Wahída podali dvaja členovia vlády demisiu. Predseda ústavného súdu označil postup prezidenta za protiústavný. Minister pre bezpečnosť vyhlásil, že armáda bude dekrét ignorovať a podporí parlament.

EURÓPA
ČESKÁ REPUBLIKA: SKORUMPOVANÁ
POLÍCIA

Dve tretiny odhalených prípadov zneužitia právomoci verejného činiteľa v Českej republike tvoria činy spáchané policajtmí. Najčastejším deliktom príslušníkov polície je spracovanie podkladov k fingovaným dopravným nehodám, alebo ponechanie si peňazí z uložených blokových pokút. Zo štatistiky sa dozvedáme i to, že s najväčšou pravdepodobnosťou by sme s úplatkom pochodili u dopravného policajta alebo príslušníka kriminálnej polície. Podľa vyjadrenia expertov rezortu zvýšenie trestnej činnosti policajtov nie je prejavom zhoršujúcej sa morálky zamestnancov polície, ale výsledkom kvalitnejšej kontroly Ministerstva vnútra. V roku 1999 zriadilo Ministerstvo vnútra Českej republiky komisiu, ktorá má za úlohu sledovať a upozorňovať na korupčné správanie sa svojich zamestnancov ako aj zamestnancov Polície ČR. Zriadená bola i špeciálna linka, na ktorú môžu ľudia volať, a tým upozorniť na korupciu v rezorte.

Transparentnosť v zahraničí
(výber z TI Newsletter, Berlín,
domácej a českej tlače)

VEĽKÁ BRITÁNIA:
PODOZRIVÍ Z ROZŠÍRENIA
SLINTAČKY A KRÍVAČKY SÚ
SKORUMPOVANÍ FARMÁRI

Vo Veľkej Británii rezonuje presvedčenie, že k rozširovaniu nákazy slintačky a krívačky napomohli skorumpovaní farmári, ktorí si požičiavali ovce od dílerov za účelom oklamať európske fondy určené na finančnú podporu farmárov. Britské ministerstvo poľnohospodárstva vyšetroje podozrenia z umelého zvyšovania požiadaviek farmárov na získanie dotácie tvrdiac, že mali viac oviec, ako tomu bolo v skutočnosti. Ovce boli „prenajímané“ pred príchodom inšpektorov a opätovne vrátené dílerom bez akéhokoľvek zaznamenania tohto pohybu oviec. Toto „obchodovanie“ mohlo mať za následok rozšírenie epidémie slintačky a krívačky v Anglicku.

RUSKO: KONTROLNÝ ÚRAD BEZMOCNÝ
VOČI KORUPCII

Bývalý podpredseda Národného kontrolného úradu Ruskej federácie Jurij Boldyrev nedávno vyhlásil, že väčšina šetrení tejto inštitúcie bola politickými špičkami zámerne ignorovaná. Dôvodom bola jednak ich vlastná zaangažovanosť v týchto korupčných prípadoch, ale aj prepojenie na skupiny organizovaného zločinu. V rozhovore pre denník Moskovskij Komsomolets Boldyrev uviedol, že bývalý hovorca Štátnej Dumy Ivan Rybkin a niekoľko poradcov bývalého premiéra Černomyrdina protizákonne založili fond pre americko-ruskú spoluprácu. Následne po rozhodnutí fond zrušiť, všetky aktíva fondu boli prevedené do zahraničia. Riaditeľ fondu Vladimír Šterlikov bol neskôr zavraždený.

AMERIKA
BRAZÍLIA: KORUPCIA V SENÁTE A V
AGENTÚRACH PRE ROZVOJ

Brazílsky minister pre regionálny rozvoj Fernando Bezerra rezignoval zo svojej funkcie po uznaní straty 280 miliónov amerických dolárov z fondov Amazónskej kancelárie pre rozvoj (Sudám). Táto kancelária mala kontrolovať projekty zamerané predovšetkým na rozvoj infraštruktúry a na sociálny rozvoj v regióne Amazonky, ktorý je považovaný za najchudobnejšiu oblasť v Brazílii. Po prepustení riaditeľov tejto kancelárie bol do jej vedenia ustanovený nový hlavný vedúci. Prezident Fernando Henrique Cardoso bojuje o zastavenie vyšetrovania korupcie na vysokých miestach od februára tohto roku. Dôvodom je jeho snaha prinavrátiť pozornosť kongresu k takým otázkam, ako je schválenie reformy a odvrátenie pozornosti od policajného vyšetrovania obvinených predstaviteľov. Tento jeho prístup je v nesúlade s názorom opozičného kongresmana. Ďalšou otázkou je vyšetrovanie dvoch najvyšších provládne orientovaných senátorov. Tí sa mali previniť nátlakom na úradníka pri odtajnení výsledkov spoločného hlasovania senátorov. V tomto tajnom hlasovaní sa rozhodovalo o vylúčení kolegov obvinených zo sprenevery peňazí.

SPLNOMOCNENCI PRE ŠTÁTNU SLUŽBU (CIVIL SERVICE COMMISSIONERS)

Dohľad nad transparentným a spravodlivým prijímaním do štátnych služieb plní vo Veľkej Británii inštitúcia Splnomocnencov pre štátnu službu. Splnomocnencom pre štátnu službu, ktorí sú menovaní a pod ochranou Koruny Spojeného kráľovstva, prináležia isté kráľovské výsady. Splnomocnenci **nie sú** zamestnancami štátnej správy, z čoho vyplýva ich **nezávislosť** od orgánov štátnej správy, ministerstiev a vlády. O svojej činnosti každoročne informujú priamo hlavu Spojeného kráľovstva Veľkej Británie. Tieto správy sú však voľne dostupné aj širokej verejnosti.

Činnosť splnomocnencov je zameraná predovšetkým na:

- podporu princípu otvorenej a spravodlivej súťaže pri výbere a prijímaní do štátnych služieb,
- účasť a rozhodovanie v prípadoch odvolaní týkajúcich sa prijímania do štátnej služby.

Na zabezpečenie týchto činností bol vytvorený Úrad splnomocnencov pre štátnu službu.

Na základe zákona o štátnej službe z roku 1995 si menovanie vyššej štátnej pozície (v celej krajine je približne 3000 vyšších štátnych pozícií) vyžaduje schválenie splnomocnencom pre štátnu službu. Úlohou **Komisie pre menovanie vyšších štátnych úradníkov** (KMVSU) je stanovovať zásady politiky štátu pre menovanie do vyšších štátnych úradov. Pri každom menovaní vyššieho štátneho úradníka, spadajúceho pod KMVSU, je stanovená povinnosť obrátiť sa na splnomocnenca, a to v čo najkratšom termíne. Splnomocnenec má právo **pripomienkovať rozhodnutia** KMVSU, týkajúce sa menovania vyššieho štátneho úradníka. Obsadzovanie sa vo všeobecnosti uskutočňuje *tromi spôsobmi*:

- verejnou súťažou,
- medzirezortným prestupom alebo
- riadeným pracovným postupom.

Splnomocnenci **vydávajú pravidlá** prijímania do štátnych služieb, výklad princípu voľnej otvorenej a spravodlivej súťaže a uvádzajú príklady, kedy je možné v limitovanom množstve udeliť výnimky z týchto pravidiel. Výnimky sa udeľujú napríklad pri dočasnom menovaní do funkcií, pri riešení dlhodobej nezamestnanosti, ako i pri opätovnom prijatí bývalých zamestnancov, ktorí boli pôvodne prijatí na základe súťaže. Pravidlá sú záväzné pre všetky orgány a inštitúcie štátnej správy.

Splnomocnenci majú **povinnosť kontrolnej činnosti** nad dodržiavaním pravidiel a správnosti postupov organizácií štátnej správy pri prijímaní do štátnych služieb. Táto kontrola prebieha selektívne. Splnomocnenci sú však oprávnení zúčastňovať sa na každej kontrole súvisiacej s menovaním v štátnej správe, prípadne aj ako členovia kontrolného tímu.

Každej verejnej súťaži týkajúcej sa obsadenia vyššej štátnej pozície s indexom vyšším ako 13 (podľa tabuliek Ohodnotenia vyšších štátnych pozícií) predsedá vždy jeden zo splnomocnencov. (Index zohľadňuje relatívnu pracovnú dôležitosť pozície v rámci organizácie a päť kľúčových faktorov: riadenie ľudí, zodpovednosť, rozhodovanie, vplyv a požadovanú kvalifikáciu.)

Podľa zákona o štátnej službe splnomocnenci majú **povinnosť vypočít a riešiť odvolania** vo veciach prijímania do zamestnania. V prípade sporov alebo porušenia zákona dochádza k prešetreniu najprv v rámci organizácie. Ak však došlo k preskúmaniu a dotknutá osoba nesúhlasí s jeho výsledkom, môže podať odvolanie na Úrad splnomocnencov pre štátnu službu. Postup pre podávanie odvolaní je detailne spracovaný a voľne dostupný. O počte a povahe odvolaní sú splnomocnenci povinní vydávať správu a pokiaľ je to možné, chrániť identitu a súkromie podávajúceho.

Úlohy splnomocnencov štátnej služby by sme mohli stručne rozdeliť nasledovne:

1. Podpora princípu otvorenej a spravodlivej súťaže.
2. Vydávanie pravidiel prijímania do štátnej služby, ich interpretácia a výklad pre ich aplikáciu, vymedzenie podmienok, za akých možno uplatniť výnimky - pre flexibilné použitie v praxi.
3. Schvaľovanie spôsobov menovania vyšších štátnych úradníkov prostredníctvom otvorenej súťaže alebo na základe výnimky.
4. Kontrola systémov výberu a prijímania zamestnancov, sledovanie ich súladu s Pravidlami pre prijímanie do štátnej služby (jednotlivé štátne orgány a inštitúcie sú povinné poskytnúť informácie o prijímaní do zamestnania, zahrňujúc informácie o uplatnení výnimiek).
5. Komisia vydáva Výročnú správu, ktorá obsahuje:
 - súhrnnú informáciu o menovaniach, ktoré schválila Komisia na základe:
 1. spravodlivej a otvorenej súťaže,
 2. udelených výnimiek,
 - správu o kontrole zásad a politik orgánov štátnej správy pri prijímaní zamestnancov.

PRANIE ŠPINAVÝCH PEŇAZÍ

Pranie špinavých peňazí ako sprievodný jav organizovaného zločinu sa považuje za tretie najväčšie odvetvie svetového obchodu. Podľa odhadov Finančnej jednotky boja proti praniu špinavých peňazí (v roku 1989 ju založili krajiny OECD) sa ročne preperie približne 150 biliónov korún. Je to druh trestnej činnosti, spadajúci pod **tieňovú ekonomiku**, ktorá nie je zohľadnená v hrubom domácom produkte krajiny, a teda hodnota ňou vytvorená nevchádza do národohospodárskej bilancie.

Čo je príčinou vzniku tieňovej ekonomiky?

Predovšetkým je to **nekvalitné legislatívne prostredie**, upravujúce fungovanie trhového prostredia, a jeho nedostatočná aplikácia do praxe, **neštandardné ekonomické prostredie** zabraňujúce prirodzenej konkurencieschopnosti podnikateľských subjektov a v neposlednom rade je to **politická nestabilita** priťahujúca krátkodobý špekulatívny kapitál a zabraňujúca dlhodobému a stabilnému hospodárskemu rastu.

Čo je to pranie špinavých peňazí?

Legalizácia príjmov pochádzajúca z trestnej činnosti. Je to proces výmeny výnosov získaných trestnou činnosťou na legálny majetok prostredníctvom legálnych nástrojov finančného systému. Cieľom je zatajenie pôvodu tohto majetku a jeho následné „očistenie“. Tento majetok či iné výhody sa tak stávajú legitímnymi.

Čo je možné považovať za špinavé peniaze? Za špinavé peniaze považujeme **všetky výnosy a výhody získané z trestnej činnosti** až po najširšie chápanie majetku a výhod z nelegálnej činnosti. Ide o:

- peňažné prostriedky získané z trestnej činnosti,
- hnuťelný a nehnuteľný majetok,
- finančný majetok alebo iné práva získané trestnou činnosťou,
- finančné výnosy pochádzajúce z tohto majetku (dividendy, úroky...),
- majetok, ktorý slúžil alebo bol použitý na spáchanie alebo uľahčenie trestnej činnosti.

Ako sa legalizujú špinavé peniaze? Zločinecké organizácie dodržiavajú tieto zásady:

- utajujú pravé vlastníctvo a pravý zdroj prostriedkov,
- menia pohyby a formy zdrojov (malé bankovky za veľké, cenné papiere, fiktívne pohľadávky),
- „zametajú“ sa stopy,
- kontroluje sa celý proces prania.

Aké sú metódy prania špinavých peňazí?

1. Najstaršou a najznámejšou formou je pranie **prostredníctvom bánk**. Do banky je možné umiestniť výnosy z trestnej činnosti v hotovosti, uskutočňovať výmenu bankoviek, využívať bankové služby, transferovať peniaze do iných bánk, do inej krajiny, vykonávať rôzne transakcie s pôžičkami, zmenkami, šekmi, cennými papiermi... dokonale zahľadiť stopy.
2. Možnosťou je i využívanie **tzv. nelegálnych bánk**. V tomto prípade sa peniaze „prelejú“ cez nebankové subjekty, ako sú spoločnosti zaoberajúce sa obchodmi s drahými kovmi a drahokamami, zmenárenskými službami, cez cestovné kancelárie...
3. V súčasnosti je najrozšírenejšou metódou pranie špinavých peňazí prostredníctvom **daňových oáz**. Daňovým rajom sme sa venovali v júnovom mesačníku Pod lupou.
4. Možnosťou je i využitie **iných** foriem nebankovej sféry, ako napríklad cez služby poisťovní, investičných spoločností, zmenárne, kasína a herne, sprostredkovateľské služby, právnych a daňových poradcov...

Aký je stav na Slovensku?

V SR sa najviac využívajú metódy prostredníctvom bánk, off shore zón, zmenárni a herní. Svoju úlohu pri „prepieraní“ do roku 2000 zohral i fakt, že v SR existovala možnosť využívať anonymné produkty komerčných bánk. Od roku 1997, keď začali platiť potrebné právne normy (Vyhláška č. 181/1997 Z. z. o podozrivých bankových operáciách, ktorá ustanovuje bankám povinnosť ohlásiť policajným orgánom podozrivé bankové operácie), zabraňujúce tomuto javu, nahlásili banky celkovo 1158 podozrivých bankových operácií.

Od roku 2000 má SR zákon proti praniu špinavých peňazí. Ustanovuje, že povinné osoby (banky, pošty, kasína, zmenárne...) musia viesť údaje o obchodnej operácii nad stotisíc korún. Súčasťou identifikácie je zistenie mena a priezviska, rodného čísla, trvalého pobytu alebo obchodného mena, sídla a identifikačného čísla podnikateľa. V prípade podozrivej operácie je povinná osoba povinná nahlásiť túto operáciu finančnej polícii.

